

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

ESF projekts „Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana”

4.2.aktivitāte „Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze”

Ekspertīze par Sociālo jomu un darba tirgus attīstību

2010.gada jūnija ziņojums

**Nē izdevumu mazināšanai, vairāk
izaugsmes!**

Šis ziņojums ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par ziņojuma saturu atbild Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība.

Bezdarba līmenis Eiropas Savienībā (turpmāk - ES) kopumā ir ļoti augsts. Saskaņā ar Eurostat datiem, 2010.gada aprīlī Latvijā bezdarba līmenis sasniedza 22,5%, kamēr ES 27 dalībvalstīs vidēji bija 9,7%. Arodbiedrības visā ES ir ļoti noraizējušās, ka tā jau augstais bezdarbs arvien turpina palielināties. Īpaši tas ir skāris jauniešus, viņu iespējas uz darbu, izglītību un apmācībām ir krasi samazinājušās. Saskaņā ar Eurostat datiem, 2010.gada martā Latvijā jauniešu bezdarba līmenis bija 44,6%, kamēr ES vidēji bija 20,6%. Latvijā gandrīz katrs trešais bezdarbnieks ir bez darba vairāk kā gadu (skatīt tabulā). Diemžēl tendence liecina, ka ilgstošo bezdarbnieku skaits gan Latvijā, gan visā Eiropā turpina pieaugt.

Ilgtermiņa bezdarbnieku (12 mēneši un ilgāk) īpatsvars no kopējā bezdarbnieku skaita, vecuma grupa 15-64 gadi, 2009.gadā pa ceturkšņiem, %

	1.ceturksnis	2.ceturksnis	3.ceturksnis	4.ceturksnis
ES 27 dalībvalstis	31,3	32,3	33,6	35,2
Latvija	24,9	24,1	26,5	30,6

Avots: Eurostat datu bāze.

Sabiedrībai bieži vien bezdarbs asociējas tikai ar papildus slogu valsts un pašvaldību sociālajam budžetam, šo cilvēku nabadzības palielināšanos. Tomēr par bezdarbu būtu jāuztraucas ne tikai no ekonomiskajiem faktoriem, bet arī no citiem faktoriem. Analizējot plašu literatūru par ne-ekonomiskajiem bezdarba izdevumiem, tika izvirzīti sekojoši faktori:

- Ilglaicīga bezdarba gadījumā darbinieki var pazaudēt savas prasmes, izraisot cilvēkkapitāla zudumu;
- Bezdarbs vairo uzņēmību pret vairākām slimībām, piemēram, stress, pašcienas zudums, depresija. Ir pierādīts, ka bezdarba pārdzīvojuma sekas paliek un palielina sliktākas garīgās veselības iespējamību nākotnē;
- Ilgtermiņa bezdarbniekiem ir lielākas grūtības atrast darbu;
- Bezdarbs jauniem cilvēkiem, īpaši, ja tas ir ilgstošs, izraisa paliekošus defektus, kas izpaužas vēlākos gados, kā mazākas algas saņemšana;

- Bezdarbs izraisa sociālās problēmas un paaugstina noziedzību.¹

Ilgtermiņa bezdarbs galu galā var būt dārgāks visai sabiedrībai salīdzinot ar sākotnējo finanšu krīzes triecieniem, jo daudziem strādniekiem būs nepieciešams atjaunot un papildināt savas prasmes, lai atgrieztos darba tirgū. Daudzi varbūt nekad neatgriezīsies darba tirgū dēļ izmisuma vai nespējas atrast darbu. Un tie, kas sākotnēji saņēma bezdarbnieka pabalstus, var izkrist no sociālās sistēmas pēc noteikta laika perioda.

Globālās finanšu krīzes laikā vairākkārtīgi tiek uzsvērts, cik svarīgi iejaukties darba tirgū, lai aizsargātu darbiniekus un veicinātu labākus darba rezultātus. Gan attīstītajās, gan jaunattīstības valstīs, aktīvas darba tirgus politikas ir izrādījušās veiksmīgas novēršot masveida atlaišanas (piemēram, iniciatīvas ar darbavietas saglabāšanu), palielinot nodarbināmību (apmācības), radot jaunas darbavietas (algas/darbavietu subsīdijas). Daudzi no pasākumiem ir plānoti un īstenoti caur valsts nodarbinātības dienestiem. Daļējs ienākumu atbalsts ir būtisks, kad ir samazinātas algas, lai novērstu nabadzību. Kaut arī šādi pasākumi parasti tiek īstenoti bagātākās valstīs caur bezdarbnieka pabalstu sistēmām - tā sauktā pasīvā darba tirgus politika un citi pasākumi ir ieviesti vai palielināti nabadzīgākās valstīs. Diemžēl šīs programmas bieži aptver tikai nelielu daļu no iedzīvotāju skaita.

Starptautiskā arodbiedrību konfederācija (*International Trade Union Confederation*, turpmāk - ITUC) bez bezdarba identificēja vairākas nozīmīgas problēmas, ko izraisījusi globālā krīze:

Pieaugoša ēnu ekonomika

Krīzes ietekmē nodarbinātības un dzīves kvalitāte kļūst sliktāka, jo daudzi pāriet uz ēnu ekonomiku. Dažās jaunattīstītajās valstīs līdz 60 procentiem no darbaspēka strādā neoficiāli - bez rakstiskas līgumiem un sociālās apdrošināšanas.

Mazāk naudas sociālajiem pakalpojumiem

Daudzas valdības samazina pakalpojumus vai sociālos izdevumus uz visneaizsargātāko iedzīvotāju grupu rēķina, galvenokārt uz sievietēm un bērnu. Ieņēmumi samazinās, un budžeta deficīts pieaug, kas ietekmē sociālos drošības tīklus, skaidras naudas pabalstus, bērnu izglītību utt. Piemēram, saskaņā ar Starptautiskās Darba organizācijas (*International Labour Organization*, turpmāk - ILO) datiem, daudzās valstīs bērni pamet skolu, lai veicinātu mājāsaimniecību ienākumus vai tāpēc, ka ģimenes vairs nevar atļauties finansēt izglītību.

¹ International Labour Conference, 99th Session 2010. Report VI. Employment policies for social justice and fair globalization. Recurrent item report on employment, 2010. International Labour Office. Geneva, Switzerland, pp.29.

Zemāka pirktspēja

Miljoniem cilvēku ir redzējuši kā viņu pensijas, dzīves ietaupījumi, mājas un darba vietas pēkšņi pazūd. Atlaišanas tūlītējais efekts ir reālo ienākumu samazinājums, kas ietekmē darba ņēmēju un viņu ģimeņu veselību un sociālo nodrošinājumu, radot papildu slogu uz valsts budžetu. Visvairāk tiek atlaisti darbinieki ar zemu kvalifikāciju, kuriem lielākas grūtības atrast jaunu darbu.

Mazāka naudas plūsma

Valstu savstarpējā atkarība no naudas plūsmas spēcīgi ietekmēja darba tirgu un ekonomisko izaugsmi citās valstīs, jo pārskaitījumi no migrējošiem darba ņēmējiem sāka sarukt visur, globālā līmenī tie samazinājās vairāk nekā par 7 procentiem, kas ietekmē mājsaimniecību tēriņus saņemtajās valstīs.²

Īstenotās pretrīzes stratēģijas

Kā darba tirgus ir pielāgojies ekonomikas satricinājumiem? Cik daudz politikas un institūcijas ir sasniegušas? Šādas debates turpinās jau vairāk nekā divus gadu desmitus un vēl joprojām ir pretrunīgas. Austrumāzijas finanšu krīze 1990tajos gados parādīja to, ja trūkst iestāžu un programmu, īpaši izveidotas sociālā nodrošinājuma shēmas, tiek kavēta šo valstu spēja reaģēt uz krīzi un darba tirgu, tādējādi samazinās mājsaimniecību labklājība³.

ILO analizējot 54 valstu īstenoto pretrīzes politiku no 2008.gada vidus līdz 2009.gada 30. Jūlijam (skatīt tabulu nākamajā lapā) secināja, ka *visizplatītākā valstu atbilde uz krīzi ir investīciju palielināšana infrastruktūrā* (ūdens, sanitārija, enerģija, transports, veselība, izglītība, informāciju tehnoloģijas), trešā daļā investīciju kā kritērijs ir izvirzīts - jaunu darba vietu radīšana.

Finansiāla uzņēmumu atbalstīšana, caur kredītu un subsīdiju pieejamību, nodokļu samazināšanu, ir otrais nozīmīgākais pasākums krīzes apkaršanā. Pasākumi dalās no valsts parāda pārkārtošanas, banku kapitalizāciju un publisko garantiju shēmām, līdz pat agresīvu kredītu palielināšanu valsts bankās- visi pasākumi parasti vērsti uz mazo un vidējo uzņēmumu atbalstīšanu.

Šie divi pasākumi ir vērsti uz pieprasījuma palielināšanu, īpaši pēc darbaspēka.

² ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

³ S. Cazes-Chaigne. Employment for Social Justice and a Fair Globalization, Overview of ILO programmes.ILO. June, 2010. - http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_emp/documents/publication/wcms_140946.pdf

Kā nākamā izplatītākā valstu rīcība ir pasīvā un aktīvā nodarbinātības politika, kas sevī ietver apmācības un aktivizāciju. Tomēr valdības apzinās, ka šobrīd ir krīzes ietekme un pieprasījuma trūkums, ka šie nodarbinātības pasākumi nav standarta piedāvājuma veidošanai, bet gan uztverami plašāk – no pieprasījuma puses.⁴

Pasākumi krīzes apkaršanai 54 valstīs no 2008.gada vidus līdz 2009.gada 30. jūlijam⁵

1. Darbaspēka pieprasījuma stimulēšana	%	2. Darba meklētāju, darba vietu un bezdarbnieku atbalstīšana	%
Papildus izdevumi infrastruktūrai	87,0	Papildus apmācības	63,0
- ar nodarbinātības kritērijiem	33,3	Uzlaboti valsts nodarbinātības pakalpojumi	46,3
- ar 'zaļiem' kritērijiem	29,6	Jauni pasākumi migrantu strādniekiem	27,8
Publiskā nodarbinātība	24,1	Darba laika samazinājums	27,8
Jaunas vai paplašinātas mērķtiecīgas nodarbinātības programmas	51,9	Daļējs bezdarbs ar apmācībām un nepilna laika darbu	14,8
Kredītu pieejamību mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MVU)	74,1	Algu samazināšana	31,5
Pieejamība publiskiem konkursiem MVU	9,3	Bezdarbnieka pabalstu pagarināšana	33,3
Subsīdijas, nodokļu samazinājumi MVU	77,8	Papildus sociālās palīdzības un aizsardzības pasākumi	
3. Sociālās aizsardzības un pārtikas drošības palielināšana	%	4. Sociālais dialogs un darba tiesības	%
Sociālās apdrošināšanas nodokļa likmes samazināšana	29,6	Konsultācijas par krīzes ietekmi	59,3
Papildus naudas pārnese	53,7	Vienošanās valsts līmenī	35,2
Veselības aprūpes pieejamības palielināšana	37,0	Vienošanās nozaru līmenī	11,1
Izmaiņas vecuma pensiju sistēmā	44,4	Papildus pasākumi, lai apkarotu darbaspēka tirdzniecību	3,7
Izmaiņas minimālā darba algā	33,3	Papildus pasākumi, lai apkarotu bērnu darbu	3,7
Jauni aizsardzības pasākumi migrantiem	14,8	Izmaiņas darba likumdošanā	22,2
Pārtikas subsīdiju ieviešana	16,7	Uzlabota atbildīgo un kontrolējošo darba institūciju kapacitāte	13,0
Jauni atbalsta mehānismi lauksaimniecībai	22,2		

Avots: ILO: Protecting people, promoting jobs: A survey of country employment and social protection policy responses to the global economic crisis; ILO report to G20 Leaders' Summit, Pittsburgh, 24-25 September 2009.

⁴ International Labour Conference, 99th Session 2010. Report VI. Employment policies for social justice and fair globalization. Recurrent item report on employment, 2010. International Labour Office. Geneva, Switzerland, pp.16-17.

⁵ ILO. Protecting people, promoting jobs. A survey of country employment and social protection policy responses to the global economic crisis. ILO report to G20 Leaders' Summit, Pittsburgh, 24-25 September 2009-
<http://www.pittsburghsummit.gov/documents/organization/129865.pdf>

ILO Pasaules nodarbinātības pakts (A Global Jobs Pact) (turpmāk – Pakts) ir līdzsvarotu un reālu politikas pasākumu kopums valstīs, kas tiek īstenots ar iesaistīto institūciju atbalstu, lai mazinātu krīzes ietekmi, un paātrinātu nodarbinātības līmeņa atjaunošanos. Pakts tika pieņemts 2009.gada 19.jūnijā ILO 98. Starptautiskajā darba konferencē. Paktā uzmanība pievērsta krīzes sociālai ietekmei uz nodarbinātību, rosinot uz nodarbinātību vērstu politiku īstenošanu valstīs, atbilstoši savu valstu vajadzībām. Sekojot Pienācīga Darba Programmai (*Decent Work Agenda*) un ILO 2008.gada Deklarācijai par sociālo taisnīgumu taisnīgai globalizācijai (*Declaration on Social Justice for a Fair Globalization*), Paktā ir uzsvērts, ka darba pamatprincipu un tiesību ievērošana, sociālās aizsardzības stiprināšana, dzimumu līdztiesības veicināšana, izteikšanās brīvības, līdzdalības un sociālā dialoga veicināšana ir izšķiroši elementi ekonomikas atveseļošanai un attīstībai.⁶ Paktā uzsvars likts uz darbavietu izveidi un cilvēku aizsardzību, reaģējot gan uz cilvēku, gan reālās ekonomikas vajadzībām.

Lai nodrošinātu saistītu sociālo progresu un ekonomikas attīstību, Paktā ir ierosināti sekojoši principi un politiku pamatvirzieni:

- Prioritāra uzmanība jāpievērš nodarbinātības aizsardzībai, izmantojot ilgtspējīgus uzņēmumus, kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus, atbilstošu sociālo aizsardzību visiem, izmantojot starptautisko un valsts atbalstu šo pasākumu koordinētai īstenošanai;
- Jāpalielina atbalsts tām grupām, kuras krīze skārusi vissmagāk, tai skaitā, jauniešiem, riska grupām- ar zemu algu, zemu kvalifikāciju, ēnu ekonomikā nodarbinātiem un migrējošiem darba ņēmējiem;
- Jāpievērš uzmanība pasākumiem, lai saglabātu nodarbinātību un atvieglotu pāreju no viena darba uz otru, kā arī, lai veicinātu piekļuvi darba tirgum tiem, kas ir bez darba;
- Jāizveido vai jāstiprina efektīvi valsts nodarbinātības dienesti un darba tirgus institūcijas;
- Jāveicina vienlīdzīga piekļuve un iespējas prasmju attīstībai, kvalitatīvām apmācībām un izglītībai, nodrošinot darbaspēku ar prasmēm, kādas nepieciešamas šodien un rīt;

⁶ ILO. Recovering from the crisis: A Global Jobs Pact adopted by the International Labour Conference at its 98 Session, Geneva, 19 June 2009 – http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_115076.pdf

- Jāizvairās no protekcionalisma risinājumiem, kas izraisīs zemākas algas un darba apstākļu pasliktināšanos;
- Jāveicina pamata darba un citu starptautisko darba standartu ievērošana;
- Jāiesaistās sociālajā dialogā, piemēram, trīspusējās sarunas, koplīgumi, lai pretkrīzes rīcības atbilstu reālās ekonomikas vajadzībām;
- Jānodrošina, ka īstermiņa pasākumi ir saskaņoti ar ekonomisko, sociālo un vides ilgtspējību;
- Jāizveido atbalstošu normatīvo vidi, kas sekmē darba vietu radīšanu;
- Jāierobežo ilgtermiņa bezdarba risks, veicinot ātrāku atgriešanos darba tirgū;
- Jāierobežo strādājošo pāriešana ēnu ekonomikā;
- Jāatzīst mazo, vidējo un mikro uzņēmumu loma darba vietu radīšanā, jāveicina kredītu pieejamība to attīstībai;
- Jāizmanto valstu nodarbinātības garantiju shēmas, sabiedrisko darbu programmas pagaidu nodarbinātībai;
- Jāpaātrina un jāpaplašina nodarbinātības iespējas, stimulējot gan darbaspēka pieprasījumu un darbaspēka piedāvājumu;
- Jāpalielina ieguldījumi infrastruktūrā, pētniecībā un attīstībā, sabiedriskajos pakalpojumos un "zaļā" ražošanā, kas ir svarīgi instrumenti, lai radītu darbavietas un veicinātu noturīgu saimniecisko darbību.
- Jāveido ilgtspējīgas sociālās aizsardzības sistēmas, lai atbalstītu neaizsargātās grupas, novēršot nabadzības pieaugumu. Jāveido atbilstoša sociālā aizsardzība visiem, tai skaitā, pieejama veselības aprūpe, ienākumu drošība vecāka gadagājuma cilvēkiem un personām ar invaliditāti, bērnu pabalsti un ienākumu drošība bezdarbniekiem un nabadzīgiem darba ņēmējiem;
- Lai izvairītos no algu samazināšanas, jāizmanto sociālais dialogs, koplīgumi, minimālās algas pielāgošana.
- Pastiprināti jāievēro un jāizmanto sociālais dialogs visos līmeņos. Kopīgi izstrādātas politikas radīs uzticību sasniegtajiem rezultātiem;
- Jāstiprina darba institūcijas, lai aizsargātu strādniekus, viņu sociālo drošību, darba tirgus politiku un sociālo dialogu;

- Jāveido godīga un ilgtspējīga globalizācija, īpaši finanšu sektorā, tirdzniecības sektorā un videi draudzīgas ekonomikas izveidē.⁷

2009.gada jūlijā G8 Samitā valstu vadītāji atzina, ka Pakts ir "būtisks, lai reaģētu uz krīzi pasaules mērogā un pilnveidotu globalizācijas sociālo dimensiju".

Vai valdības tur savus solījumus?

Cik lielu daļu no stimulēšanas paketēm valdības velta investīcijām, piemēram, infrastruktūrai, lai radītu darbavietas un stimulētu augstāku ražīgumu, ja valdība ir paredzējusi atjaunot izaugsmi un nodarbinātību, kas minēta Londonas G20 komunikācijā?

Starptautiskais darba tirgus pētījumu institūts (*The International Institute for Labour Studies*), analizējot valstu kopējos fiskālos glābšanas pasākumus, konstatēja, ka valdības ir likušas mazu uzsvaru uz nodarbinātības pasākumiem. ITUC pauž bažas, ka solītās saistības attiecībā uz nodarbinātību un sociālo aizsardzību, nepiepildīsies, jo valstu valdības var neinvestēt nepieciešamos resursus.⁸

Ceļš uz izaugsmi: arodbiedrību stratēģijas krīzes apkarošana

ITUC aicina pasaules līderus un starptautiskās iestādes izstrādāt stratēģiju, lai vispirms novērstu krīzi un pēc tam veidotu jaunu modeli ekonomikas attīstībai, kas būtu balstīts uz ekonomiski efektīvu, sociālu taisnīgu un ekoloģiski ilgtspējīgu sabiedrību.

Starptautiskās arodbiedrību konfederācijas (ITUC) piedāvātā stratēģija:

➤ Īstenot koordinētu starptautiskās atveseļošanās un ilgtspējīgas izaugsmes plānu *ar maksimālu iedarbību uz darba vietu radīšanu*, koncentrējoties uz valsts investīcijām, aktīvu darba tirgus politiku, aizsargājot visneaizsargātākās grupas ar sociālās drošības tīkliem, un "zaļās ekonomikas" investīcijas, kas var izmainīt pasaules ekonomiku uz zemu oglekļa emisiju izaugsmi.

⁷ ILO. Recovering from the crisis: A Global Jobs Pact adopted by the International Labour Conference at its 98 Session, Geneva, 19 June 2009 – http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_115076.pdf

⁸ ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

➤ Atjaunot uzticību un aizdevumus finanšu sistēmā; izstrādāt jaunus noteikumus un mehānismus, lai kontrolētu pasaules finanses ar visu pušu iesaisti;

➤ cīnīties pret algu samazināšanu un samazināt ienākumu nevienlīdzību caur koplīgumu slēgšanu un nostiprinot algu nosakošo institūciju kapacitāti, lai izveidotu pienācīgu darba tirgu.⁹

Valdībām vajadzētu nākt klajā ar infrastruktūras investīciju programmām, kas veicinātu pieprasījuma pieaugumu īstermiņā un paaugstinātu produktivitātes pieaugumu vidējā termiņā. Ir nepieciešams izstrādāt ekonomikas karti, kurās būtu norādītas nozares, kas nodrošinās vislielākās iespējas attīstībai.

Jāievieš pasākumi, lai veicinātu patēriņu zema ienākumu saņēmējiem, jo tas veicinās ekonomikas izaugsmi, jo šī sabiedrības daļa visātrāk notērē jebkuru papildus naudu. To var izdarīt ar pabalstu palielināšanu, ar tiešo darba vietu radīšanu shēmām un ar nodokļu izmaiņām. Resursi nedrīkst būt izlietoti neefektīvi, ar vispārējo nodokļu samazinājumu: lejupslīdes laikā izdevumiem par sociālās drošības tīklu, atbalstam vietējām pašvaldībām, tostarp izglītības un veselības aprūpei, ir gandrīz divas reizes lielāka ietekme nekā nodokļu samazinājumiem.

Šim modelim ir jālīdzsvaro ekonomika starp: finanšu un reālo ekonomiku; darbaspēka un uzņēmēju tiesībām; tirdzniecības pārpalikumu un deficīta valstīm; rūpnieciski attīstītajām un jaunattīstības valstīm, izbeidzot politiku, kas ir radījusi lielas nevienlīdzības pēdējo divu desmitgažu laikā. Koordinētai atveseļošanās un ilgtspējīgai nodarbinātības, ienākumu izaugsmei jāpaliek prioritātei tuvākajā laikā, lai nodrošinātu maksimālu aktīvās darba tirgus politikas ietekmi, darba vietu radīšanu, lai nodrošinātu sociālo aizsardzību, valsts izdevumus un pakalpojumus.

Ir nepieciešams pārtraukt algu samazināšanu un nevienlīdzību, lai novērstu tālākas pasliktināšanās darba tirgū. Krīzē nav pieļaujama tāda politika, kas vājina darba ņēmēju tiesības un palielina viņu nedrošību darbā. Šajā brīdī īpaši nozīmīgs ir sociālais dialogs, lai novērstu ienākumu samazināšanos un pārtrauktu nevienlīdzības palielināšanos, veidot tainsnīgāku pasaules ekonomiku.¹⁰

Aktīva darba tirgus politikas programmas jāīsteno, lai samazinātu bezdarba un algas zaudējumu risku, kā arī lai nodrošinātu ienākumu atbalstu. Šajos grūtajos laikos uzņēmumiem ir jābūt sociāli atbildīgiem un jāsauglabā darbavieta darbiniekam, cik ilgi vien iespējams.

⁹ ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

¹⁰ ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

ILO, darbinieki, valdībai un darba devējiem ir jāvienojas, ka pārstrukturēšanas pamatā jābūt dialogam starp vadību, arodbiedrību un darba ņēmēju pārstāvjiem. Tiem uzņēmumiem, kas saņem valsts palīdzību, ir jārespektē vienošanās starp valdību un arodbiedrībām, īstenojot pārstrukturēšanas programmas, kas ietver nodarbinātības un mācību sastāvdaļas.

Valdībām ir jāievieš tādas darba tirgus politikas, kas:

➤ atturētu uzņēmumus no atlaišanas, pie pirmajām grūtību pazīmēm sniegtu atbalstu uzņēmumiem, kuriem ir pagaidu finanšu grūtības;

➤ koncentrētos uz tām grupām, kuras visvairāk skārusi krīze, piemēram, jaunieši, vecāka gadagājuma un nekvalificēti darba ņēmēji, pagaidu un nepilna darba laika darba ņēmēji, sievietes un migranti;

➤ pastiprinātu centienus, lai izskaustu sieviešu un vīriešu atalgojuma atšķirības;

➤ sniegtu atbalstu ienākumiem, izmantojot bezdarba pabalstu pagarināšanu;

➤ veicinātu investīcijas cilvēkresursos, piedāvājot apmācību iespējas;

➤ nodrošinātu migrantu strādniekiem tādas pašas tiesības kā pilsoņiem.¹¹

Lielākajā daļā jaunattīstības valstu darba tirgus institūcijas ir vēl vājāka nekā industrializētās valstīs, un liela proporcijas darbaspēks, atstumt ar "ēnu ekonomikā", kur darba ņēmēji nav aizsardzību jebkuram šķirot. Starptautiskajam Valūtas fondam jāstrādā kopā ar ILO, lai veicinātu drošu nodarbinātību ar adekvātu atalgojumu, sociālo aizsardzību un tiesībām.

ILO ir identificējusi galvenās problēmas nodarbinātības politiku īstenošanā un piedāvā sekojošus iespējamus nākotnes virzienus:

1) *Ir jābūt skaidrai izpratnei, kas ietekmē nodarbinātības politiku.* Vairumā valstu par nodarbinātību atbild darba lietu ministrijas, tādēļ nodarbinātības politika nav pietiekoši integrēta jeb sasaistīta ar attīstības stratēģiju vai ekonomikas politiku.

2) *Nodarbinātība ir jāizvērtē precīzāk.* Jo parasti nodarbinātība tiek vērtēta skaitliski – pēc darbaspēka daudzuma, nodarbinātības līmeņa. Tikai retos gadījumos kā mērķis tiek uzstādīts darbaspēka kvalitāte, piemēram, bezdarba samazināšana, „nabadzīgo” darbu un ēnu ekonomikas samazināšana. Šie aspekti ir nepietiekoši izvērtēti, trūkst arī novērtēšanas indikatori.

¹¹ ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

3) Ir jābūt atjaunotai nostājai par makroekonomikas politikas lomu attīstības un nodarbinātības veicināšanā. Jo makroekonomikas ietvars nosaka nodarbinātības vides un jaunu darba vietu veicināšanu.

4) Ir jānodrošina nodarbinātības politikas saskaņotība un koordinācija starp darba lietu un ekonomikas ministrijām. Nodarbinātības rādītāji ir izaugsmes stratēģiju, ekonomikas politiku un pieprasījuma-ģenerēšanas stratēģiju rezultāts.

5) Jāpilnveido finanšu un politikas vide, lai sasniegtu „pilnīgu un produktīvu nodarbinātību, nodrošinot pienācīgu darbu visiem”.

6) Jāpastiprina trīspusējais dialogs par nodarbinātības politiku. Jāspēcina darba devēju un darba ņēmēju organizāciju kapacitāte informētam un efektīvam dialogam par nodarbinātības politiku un galveno nodarbinātības mērķu ietekmēšanu¹².

Darba ņēmēju ienākumu un sociālās aizsardzības palielināšana ir īpaši svarīga ekonomikas attīstībai.

ITUC uzskata, ka ekonomikas atveseļošanās būs atkarīga no valstu spējas izveidot spēcīgāku iekšzemes pieprasījumu. Tādēļ nepieciešams uzlabot darba ņēmēju tiesību ievērošanu, lai arodbiedrības varētu apspriest algu palielināšanu proporcionāli ražīguma pieaugumam, un uzlabot sociālo aizsardzību, izmantojot dažādas programmas, piemēram, vecuma pensiju un veselības aprūpes. Šādas stratēģijas palīdzēs labot "globālo nelīdzsvarotību", tirdzniecības un finanšu plūsmas, ienākumu nevienlīdzību šajās valstīs. Jebkurš mēģinājums samazināt algas, lai saglabātu konkurētspēju, riskē vēl vairāk samazināt pieprasījumu un veicina vispārējo deflāciju.¹³

Minimālām algām jābūt pietiekami augstām, lai nodrošinātu darba ņēmējiem un viņu ģimenēm pienācīgus dzīves apstākļus. Lai cīnītos pret šo pastāvošo nevienlīdzību, kad sievietes saņem mazāk kā vīrieši, mums jāveido jauns modelis ekonomikas attīstībai, kas ir ekoloģiski ilgtspējīgs un nodrošina līdzsvarotu algu pieaugumu atbilstoši ražīguma pieaugumam. ITUC prasa taisnīgākas nodokļu sistēmas, kas novērš nevienlīdzību, novirzot nodokļus no darbaspēka uz kapitālu.

¹² International Labour Conference, 99th Session 2010. Report VI. Employment policies for social justice and fair globalization. Recurrent item report on employment, 2010. International Labour Office. Geneva, Switzerland, pp.73-75.

¹³ ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

Pakts sniedz ieteikumus valdībām un darba devējiem, lai saglabātu un radītu darbavietas, atzīstot, cik svarīgas ir "zaļās darbavietas" gan ekonomikas atveseļošanai, gan klimata pārmaiņām.

Izšķiroša nozīme trīspusējām sarunām starp valdību, arodbiedrībām un darba devējiem, kā arī kā sociālais dialogs un koplīgumi ir izcelti, kā arī vajadzība izvairīties no algu samazināšanas un darba apstākļu pasliktināšanos.¹⁴

Ir skaidrs, ka valdībām ir jāsāk darbs, bet to nevar veikt tikai baņķieri vai atbildīgās ministrijas. Arodbiedrībām ir pilnībā jāiesaistās jaunās pārvaldības un padomdevējas struktūrās. Kad mūsu ekonomikas sāks atgūties, arodbiedrībām jācīnās, lai nodrošinātu, ka nepastāv atgriešanās pie ierastās biznesa politikas. Ir nepieciešams izveidot jaunu modeli ekonomikas attīstībai, kas ir ekonomiski efektīvs, sociāli taisnīgs, atbildīgs un ekoloģiski ilgtspējīgs. Šim modelim ir jālīdzsvaro ekonomika. Tas prasa paradigmas maiņu politikas veidošanā, kas liekot cilvēku pirmajā vietā.

Eiropas arodbiedrību konfederācijas nostāja

Lai parādītu ETUC nostāju par taupības pasākumiem, šā gada 1.-2.jūnija sanāsmē ETUC izpildkomiteja pieņēma rezolūciju „Par ekonomiskās un sociālās krīzes pasliktināšanos - Eiropa ir apdraudēta”¹⁵, kurā asi iebilst pret Eiropas taupības pasākumiem, uzsverot izaugsmes veicināšanas uzsākšanas nepieciešamību. Tas vienmēr bija skaidrs, ka pēc sākotnējās kopumā pozitīvās ES un G20 valstu reakcijas uz 2008.gada finanšu krīzi, nākamais grūtais uzdevums būs nodrošināt izeju no pārāk lieliem valsts izdevumiem (stimulu pasākumi) ceļā uz normālu valsts parāda līmeni. Valsts budžeta deficīts ir palielinājies no 2,3% no iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP) 2008.gadā līdz 7,5% 2010.gadā. Valsts parāda attiecība pret IKP palielinājās no 61,6% no IKP 2008.gadā līdz 80% 2010.gadā. Pēc prognozēm bezdarba līmenis 2010.gadā sasniegs 10,3%. Eiropas Komisija sākotnēji paredzēja, ka izejas procesi uzsāksies 2011.gadā, kad privātā sektora attīstība varētu kompensēt samazināšanu valsts sektorā. Bet tādi notikumi kā spekulanti tirgos ir noveduši valdības panikā.

Dažas Eiropas valstis ir pieņēmušas neapdomātas izejas stratēģijas, kas ir pakļautas riskam par saistību nepildīšanu. Vispirms Grieķija, tagad Spānija un Portugāle jūtas apdraudētas par

¹⁴ ITUC report. Jobs - the Path to Recovery. How employment is central to ending the global crisis, September 2009 - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Finacial_crisis_EN-final.pdf

¹⁵ ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

saistību izpildi, un pievienojoties Rumānijai, Īrijai, Islandei, Ungārijai, Baltijas valstīm un tagad arī Lielbritānijai, Itālijai un Vācijai valsts izdevumu, labklājības un darba apstākļu mazināšanā. Dažās valstīs rezultāts ir visaptverošu streiku un sociālo juku vilnis.

ES reakcija uz krīzi ir bijusi neskaidra un ir ievilkusies. Eirozona sākotnējās rīcības bija pārāk lēnas, lai pasargātu sevi un tās dalībvalstis, kas nonākušas grūtībās. Sarunas ar Grieķiju bija pārāk ilgas un nevajadzīgi pazemojošas Grieķijai; noteikumi bija pārāk bargi, un tie varētu arī nogalināti izaugsmes izredzes uz vairākiem gadiem. ETUC atzīst, ka Grieķijas valdībai un cilvēkiem nav pašlaik citu alternatīvu, lai varētu galvot par aizdevumu darījumu, bet uzskata tuvākajā laikā nosacījumiem ir jāpievieno papildus elementi izaugsmei un darba vietu radīšanai. Grieķijas piemērs radīja pamatu izrietošajām sekām, kad ES finanšu ministri vienojās par lielu stabilitātes fonda izveidi grūtībās nonākušām eirozonas valstīm. Un atkal, nosacījumi, lai saņemtu palīdzību ir ļoti stingri; paredzēti, lai atbaidītu iesniedzējus, mudinot viņiem pašiem izstrādāt savas izejas stratēģijas no lielajiem valsts parādiem.

Pie šādiem nosacījumiem, *ETUC lūdz Eiropas vadošās personas un iestādes mainīt šos stingros nosacījumus (izejas stratēģiju) ar jaunu –ieejas stratēģiju, kas būtu vērsta uz attīstību un zemāku bezdarbu.*¹⁶ Fondi pārsvarā ir paredzēti banku atbalstam un nevis izaugsmei.

Š.g. 1-2.jūnija sanāsmē ETUC Izpildkomiteja pieņēma vēl vienu rezolūciju – „*Ceļā uz jaunu impulsu attiecībā uz sabiedriskajiem pakalpojumiem*”¹⁷, secinot, ka Eiropas pilsoņu dzīves kvalitāti ievērojami ietekmē valsts politika infrastruktūras jautājumos, piemēram, slimnīcas, ceļi, sociālajiem pakalpojumi, veselības aprūpe, mājokļi un izglītība. Sabiedrisko pakalpojumi ir Eiropas sociālā modeļa pamatā, kas ietekmē labklājību, sociālo kohēziju, darba vietu radīšanu un ekonomisko attīstību, sastādot vairāk kā 26% no ES 27 IKP un nodarbinot vairāk nekā 64 miljonus cilvēku. Veiksmīga ekonomika ir atkarīga no labi izglītota darbaspēka pieejamības. Tas nozīmē ne tikai nepieciešamību pēc labi nodrošinātas, efektīvas valsts izglītības sistēmas, bet arī par pienācīgu mājokļu politiku un efektīvu veselības aprūpi. Sabiedriskie pakalpojumi ir ne tikai galvenie darba devēji, bet arī preču un pakalpojumu pircēji, ieguldot vairāk nekā 150 miljardu eiro katru gadu. Turklāt valsts ieguldījumi „zaļā” elektrībā, atjaunojamā enerģijā, transportā, būtu nozīmīgs ieguldījums, lai nodrošinātu pāreju uz ilgtspējīgu, zemu oglekļa emisiju ekonomiku.

Sabiedriskie pakalpojumi šobrīd saskaras ar divkāršu izaicinājumu: ļaunāko krīzi kopš 1930.gadiem un visaptverošiem taupības pasākumiem. Publiskais sektors ir kļuvis par galveno

¹⁶ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

¹⁷ ETUC Resolution Towards a new impetus for public services, 10.06.2010. <http://www.etuc.org/a/7368>

budžeta deficīta kompensētāju. Drakoniskie samazinājumi publiskajā sektorā tiek noteikti ar dažādu valstu valdībām, būtiski ietekmējot sociālo taisnīgumu un sociālo integrāciju. Eiropas Komisijas izdara spiedienu uz dalībvalstīm, piešķirot absolūtu prioritāti budžeta konsolidācijai pār izaugsmi. Tas padziļinās ekonomisko recesiju, ko apliecinās augsts bezdarba līmenis.

ETUC uzskata, ka *sabiedrisko pakalpojumu kvalitāte un to pieejamība iedzīvotājiem tiks krasī samazināta, kamēr finanšu un banku sektors atkal gūs masveida peļņu*. Šāda nostāja nopietni ierobežo iespējas finansēt kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus. *Sabiedriskajiem pakalpojumiem ir būtiska nozīme pašreizējās finanšu krīzes apstākļos nodrošinot sociālo kohēziju un mazinot krīzes sekas.*¹⁸

ETUC uzstāj, ka finansējums sabiedriskajiem pakalpojumiem ir jāapstiprina ar atbilstošiem nodokļu politikas pasākumiem, tostarp, ieviešot godīgāku un progresīvu nodokļu sistēmu (piemēram, finanšu darījumu nodoklis), kā arī uzlabojot nodokļu iekasēšanas efektivitāti. Izejas stratēģijas un valsts finanšu pielāgošana ir jāplāno vidējā termiņā un ilgtermiņā. Eiropas Komisijas uzstādījumos nav novērtēts sabiedrisko pakalpojumu ieguldījums darba vietu radīšanā un labklājībā. Jaunajā Eiropa 2020 stratēģijā ir jābūt uzsvērtai publiskā sektora un sabiedrisko pakalpojumu lomai ilgtspējīgas izaugsmes un iekļaujošas sabiedrības veidošanā.¹⁹

Vajadzība pēc izaugsmes

Mīts, ka sabiedrība varētu dzīvot bez rūpniecības un uz pakalpojumiem, īpaši, finanšu pakalpojumiem, ir apgāzts. Tādēļ ETUC uzsver savu prasību - Eiropas Atveseļošanas Plānam jauniem Zaļiem un sociāliem pasākumiem jānodrošina 1% no Eiropas IKP, lai veicinātu jaunu darba vietu rašanos, ieguldījumiem un izaugsmi. *Eiropai ir nepieciešamas milzīgas investīcijas jaunajās tīrajās tehnoloģijās enerģētikas, transporta, būvniecības un citās nozarēs; nepieciešama jauna rūpniecības politika, lai stimulētu ražošanu Eiropā.*²⁰

Eiropas Atveseļošanās plānam ir jāietver:

➤ Veselīgu finanšu tirgu regulēšanu - Vācijas tuvināšanās uz aizliegumu "atklātu īstermiņa pārdošanu" ir apsveicams solis, tāpat kā Eiropas Padomes un Eiropas Parlamenta lēmumi par riska ieguldījumiem un privāto kapitālu;

¹⁸ ETUC Resolution Towards a new impetus for public services, 10.06.2010. <http://www.etuc.org/a/7368>

¹⁹ ETUC Resolution Towards a new impetus for public services, 10.06.2010. <http://www.etuc.org/a/7368>

²⁰ ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

➤ jaunus nodokļu avotus, it īpaši aizkavējušos finanšu darījumu nodokli ("Robina Huda" nodoklis), ideālā gadījumā G20 līmenī, bet, ja nepieciešams-ES līmenī;

➤ īpaša ilgtermiņa palīdzību jauniešiem, jo šī grupa, iespējams, ir visvairāk cietusi no krīzes, ko apliecina, ka bezdarba līmenis sasniedz 40% dažās valstīs / reģionos;

➤ rūpniecības politiku, kas veicinātu Eiropas rūpniecību un kas paātrinātu zemas oglekļa emisijas, ilgtspējīgas ekonomikas attīstību;

➤ Sociālās Eiropas stiprināšanu, pieņemot galvenās Monti ziņojuma atziņas par vienoto tirgu;

➤ kapitālisma pārveidošanas procesu uzsākšanu, kad no finanšu kapitālisma un pieaugošas nevienlīdzības modeļa pāriet uz ilgtspējīgāku, zaļāku, ilgtermiņa, vienlīdzīgāku sistēmu, kur peļņa tiek gūta, darot lietas nevis spekulējot ar sociāli bezjēdzīgiem finanšu instrumentiem;

➤ jaunu līdzsvarotu ekonomikas un nodarbinātības vadlīniju izstrāde, pretēji eksistējošam, kurās viss uzsvars uzlikts uz budžeta deficītu un mazs- uz algu un iekšējā pieprasījuma veicināšanu²¹.

Lielie samazinājumi recesijas laikā līdzinās samazinājumiem 1930tajos gados, kad desmit gadu laikā problēmas no ekonomiskās krīzes transformējās uz politisko kā nacionālisma spēku, rasisma un militarisma uzplaukums. Tas nedrīkst notikt atkal, un ETUC ir jāpieņem svarīgs pakts, lai tas neatkārtotos.

Vēsture rāda, ka šis virziens kļūst par dominējošo virzienu arī ES šodien. Pēdējie rezultāti un tendences liecina jau par labējo virzienu parādīšanos²²:

➤ Francijas reģionālajās vēlēšanās, kur uzvarēja Nacionālā fronte;

➤ Ziemeļu līgas uzvara Itālijā;

➤ labo centristu un nacionālistu uzvara vispārējās vēlēšanās Ungārijā (pirmo reizi Parlamentā);

➤ kampaņu - par laimi, neveiksmīgi kampaņu – atbalsts ekstrēmi konservatīvam kandidātam Austrijas prezidentūrai;

➤ Beļģijā ekstrēmi labējā spārna separātistu Vlaamu Belangu ir uzņēmusi kāda galēji labējā partija.

²¹ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

²²ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

ETUC brīdina par šo tendenci. 1930.gadu depresijā Eiropa ieturēja vairāk labo nekā kreiso nostāju, kas izraisīja postošas sekas.²³

ETUC pieprasa ārkārtas Sociālo samitu, lai plānotu, kā injicēt izaugsmi Eiropas ekonomikā. *Arodbiedrībām ir jābūt gatavām būt kaujinieciskām pret netaisniem taupības pasākumiem, kā arī jābūt gatavām piedalīties izstrādāto izejas stratēģiju grūtajos procesos, kuri ietekmē visplašāko sabiedrības daļu.* ETUC sauklis: *Nekrīti panikā, neizej no krīzes! (Don't panic, don't exit).* Sociālais dialogs ir jāizmanto, lai apspriestu, kad un ko darīt, lai ES atbalstītu izaugsmi un darbavietu radīšanu stratēģijas.²⁴

Eiropas rīcības diena „Nē izdevumu mazināšanai, vairāk izaugsmes!”

Lai parādītu ETUC opozīciju par taupības pasākumiem, Beļģijas prezidentūras laikā, šā gada 29.septembrī, vienā dienā ar Eiropas finanšu ministru tikšanos, ETUC organizēs Eiropas rīcības dienu *Nē izdevumu mazināšanai, vairāk izaugsmes! (no cuts, more growth)*, turpinot kampaņu par izaugsmes un nodarbinātības veicināšanas nepieciešamu Eiropas valstīs.

Tā kā Eiropas valstu valdības virzās uz kolektīvu nostāju par valsts izdevumu samazināšanu, tai skaitā, darba vietu, atalgojuma un pensiju, kamēr Eiropas ekonomika ir traušļa un neaizsargāta, ETUC mobilizē kolektīvu arodbiedrību atbildi. Tās pamats būs liela demonstrācija Briselē, bet ETUC aicina arī dalīborganizācijas piedalīties. Tas var ietvert protesta dīkstāves, demonstrācijas un tikšanās ar valdību, finanšu ministriem utt.²⁵

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības nostāja krīzes mazināšanai

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība²⁶ (turpmāk -LBAS) kopā ar vairākiem partneriem š.g. 22.aprīlī parakstīja aicinājumu valdībai “Latvijas organizētās pilsoniskās sabiedrības attīstības un krīzes pārvarēšanas redzējumu Latvijas atjaunotnes divdesmitgadē. Mērķtiecīgi investēt un mainīt ekonomikas vidi, nodrošinot darba vietas, privātā kapitāla piesaisti un IKP pieaugumu!”, aicinot politiskās partijas, nevalstiskās organizācijas un Latvijas iedzīvotājus pievienoties šim redzējumam.

²³ ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

²⁴ ETUC Resolution on The Worsening Crisis – Europe at Risk, 01.-02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7373>

²⁵ « No cuts, more growth » - European Day of Action, 02.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7323>

²⁶LBAS paziņojums. LDDK, LBAS, LPS, LTRK un LZA aicina mērķtiecīgi investēt un mainīt ekonomikas vidi, 2010.gada 26. aprīlis- <http://www.lbas.lv/news/65>

LBAS uzskata, ka sabiedrībai ir jāsaņem skaidra atbilde, ar kādiem paņēmieniem tiks radīts pamats Latvijas ģimeņu labklājības uzlabošanai un kā tiks panākts pagrieziens no bezcerīgas ekonomikas lejupslīdes un stagnācijas uz reālu situācijas uzlabojumu. Jāsniedz ziņa tiem, kas grasās pamest Latviju, ka viņiem Latvijā ir izaugsmes iespējas. Lai viestu skaidrību par Latvijas ekonomikas situāciju un kļiedētu sabiedrībā pastāvošo interpretāciju par to, kādi izaicinājumi sagaida Latvijas valsti, partneri vienojās par kopīgu redzējumu, kas paredz mērķtiecīgi investēt un mainīt ekonomikas vidi, nodrošinot darba vietas, privātā kapitāla piesaisti un IKP pieaugumu.²⁷

Līdz šim īstenotās krīzes pārvarēšanas politikas galvenie riski ir ekonomikas turpmākas atdzišanas izraisīta ilgstoša stagnācija, ko, visticamāk, pavadīs iekšējā tirgus panīkums, pieaugošs inflācijas spiediens, augsts bezdarba līmenis un sabiedrības dzīves kvalitātes pasliktināšanās, kas savukārt novedīs pie turpmākas Latvijas lielākās vērtības – iedzīvotāju un kvalificēta darbaspēka – nekontrolējamās emigrācijas.

LBAS kopā ar partneriem par galveno prioritāti turpmāk aicina izvirzīt līdzšinējo krīzes pasākumu sabalansēšanu ar tautsaimniecību stimulējošiem, konkurētspēju veicinošiem un iekšējo tirgu nostiprinošiem pasākumiem. LBAS aicināja Latvijas Valsts prezidentu, Saeimu un Ministru kabinetu, ciešā sadarbībā ar organizēto pilsonisko sabiedrību, īstenot sekojošu prioritāro pasākumu kopumu:

➤ Grozīt valsts budžeta un finanšu vadības principus, tiesību aktos nostiprinot un ar 2011.gadu praktiski ieviešot Latvijā vidēja termiņa budžetu pēc ES budžeta parauga, vienlaikus nodrošinot stingrus fiskālās disciplīnas pasākumus, kas vērsti uz valsts budžeta un ES finansējuma efektīvu un caurspīdīgu izlietojumu vienotu valsts attīstības mērķu sasniegšanai;

➤ Īstenot tūlītējus mērķtiecīgus pasākumus, lai 2011. un 2012. gadā apgūtu ES fondu līdzekļus iespējami lielā apjomā, prioritāri izmantojot visus Latvijas rīcībā esošos resursus šī mērķa īstenošanai;

➤ Negaidot Saeimas vēlēšanu iznākumu, nekavējoties atsākt tādu strukturālo reformu īstenošanu, kas vērstas uz valsts pārvaldes efektivitātes palielināšanu un mērķtiecīgu tautsaimniecības konkurētspējas uzlabošanu.²⁸

²⁷LBAS paziņojums. LDDK, LBAS, LPS, LTRK un LZA aicina mērķtiecīgi investēt un mainīt ekonomikas vidi, 2010.gada 26. aprīlis- <http://www.lbas.lv/news/65>

²⁸LBAS paziņojums. LDDK, LBAS, LPS, LTRK un LZA aicina mērķtiecīgi investēt un mainīt ekonomikas vidi, 2010.gada 26. aprīlis- <http://www.lbas.lv/news/65>

LBAS ir pārliecināts, ka, īstenojot šos pasākumus, būs iespējams mainīt valsts makroekonomiskās attīstības scenāriju. IKP pieaugums, kas veidosies, paātrināti investējot ES fondu līdzekļus, sniegs pieauguma multiplikatīvo efektu. Tāpēc varēsim īstenot esošo darbavietu saglabāšanas un jaunu radīšanas politiku, attīstīt sociālo dialogu nacionālajā, nozaru, reģionu un uzņēmumu līmenī, kā arī pārskatīt nodokļus un nodevas, vienlaikus gūstot lielākus nodokļu ienākumus pateicoties tautsaimniecības aktivizēšanai un ēnu ekonomikas samazināšanai, kas dos cilvēkiem pārliecību par Latvijas ilgtermiņa attīstības iespējām.

LBAS pēc iepazīšanās ar nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādņēm 2011. – 2016.gadam uzskata, ka piedāvātās pamatnostādņēs demonstrē valsts institūciju nespēju izsvērt nodokļus un nodevas gan uzņēmējdarbības attīstības, nodarbinātības izaugsmes, gan arī iedzīvotāju reālās maksātspējas kontekstā, akcentu joprojām liekot uz valsts budžetu, fiskālo konsolidāciju kā pašmērķi.²⁹ Pamatnostādņēs nepilnīgi atklājas tās problēmas, kas arī līdz šim traucēja attīstīties un realizēties pilnvērtīgai nodokļu un nodevu sistēmai.

LBAS uzskata, ka lielākā problēma ir tā, ka joprojām nodokļi un nodevas Latvijā netiek uzskatītas par svarīgu valsts un sabiedrības attīstības līdzekli, par nodarbinātības un uzņēmējdarbības stimulu. Tā vietā pamatā tiek piedāvāti īstermiņa risinājumi. Šādai nostājai piekrit arī ekonomiste R.Karnīte, kura jau 2009.gadā aicināja valdību nevis ekonomēt un "apgriezt", bet domāt, kur nopelnīt iztrūkstošos miljonus, komentējot Ministru prezidenta amata kandidāta Valda Dombrovska ieceres samazināt atalgojuma fondu valsts pārvaldē par 20%. „Netiek runāts par to, kā mēs nopelnīsim tos miljonus. Turklāt, kā rāda līdzšinējā pieredze, cieš jau tieši darba darītāji. Neatbalstot uzņēmējus, valsts ieņēmumi kļūs arvien mazāki, un jau drīz vien vajadzēs domāt, uz kā rēķina iekonomēt jaunus miljonus," apgalvo ekonomiste.³⁰

LBAS uzsver, ka šobrīd Latvijā galvenais uzdevums ir nevis paaugstināt nodokļus gandrīz maksātspējīgai sabiedrībai un rezultātā vēl palielināt ēnu ekonomikas īpatsvaru tautsaimniecībā, bet gan veidot papildu ienākumus un ietaupījumus valsts kasē tā, lai pieaugtu legālā nodarbinātība un uzņēmējdarbība. Pieņemot lēmumus par finanšu konsolidāciju, jāsāk ir ne ar nodokļu paaugstināšanu, bet ar ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumiem (39,4% no IKP 2009. gada novembrī), ar ES fondu līdzekļu ātrāku un veiksmīgāku apgūšanu, ar valsts pārvaldes sniegto pakalpojumu un funkciju groza pamatotības izvērtējumu. Pretējā gadījumā, pieņemot Starptautiskā Valūtas fonda un Eiropas Komisijas uzspiestos spēles nosacījumus, pievienotās

²⁹ P.Krīgers, LBAS paziņojums par nodokļiem un nodevām, 2010.gada 4.marts. - <http://www.lbas.lv/news/18>

³⁰ R.Karnīte. Karnīte aicina nevis ekonomēt un "apgriezt", bet domāt, kur nopelnīt iztrūkstošos miljonus. 2009.gada 10.marts - <http://www.omvua.lv/raksti/1832-karnite-aicina-nevis-ekonomt-un-apgriezt-bet.html>

vērtības nodokļa likmes paaugstināšana zālēm, gāzei, siltumam, sabiedriskajam transportam, laikrakstiem, žurnāliem, zīdaiņu pārtikai ir gandrīz neizbēgama, kaut arī radīs papildu bezdarbniekus un audzēs ēnu ekonomiku.³¹ Tuvākie mēneši būs piesātināti ar diskusijām - LBAS aktīvi iesaistīsies sarunās ar politiķiem un ekspertiem, izsakot savus priekšlikumus, un ļoti cer, ka tie arī tiks ņemti vērā, lai veidotu labvēlīgu vidi uzņēmējdarbībai un darbiniekiem.

99. Starptautiskajā darba konferencē paustie viedokļi

ILO dalībvalstis reizi gadā tiekas Starptautiskajā darba konferencē, kas notiek Ženēvā, Šveicē. Katru dalībvalsti pārstāv delegācija, ko veido divi valdības pārstāvji, darba devēju pārstāvis un darba ņēmēju pārstāvis. 2010.gadā no 2.-18.jūnijam norisinājās jau 99. Starptautiskā darba konference, kur tika izskatīti sekojoši galvenie jautājumi - pienācīgs darbs pašmāju darba ņēmējiem, HIV/AIDS pasaulē darbā, diskusija par stratēģiskiem nodarbinātības mērķiem, 1998.gada Deklarācijas par pamatprincipiem un tiesībām darbā pārskats.

Konferences laikā, 2010.gada 14.jūnijā, notika augsta līmeņa diskusijas par pasaules ekonomisko un nodarbinātības krīzi un par steidzamas un līdzsvarotas politikas nepieciešamību, lai ekonomikas atveseļošanās saistītu ar nodarbinātības pieaugumu. Par augstākminētajiem jautājumiem tika organizētas divas paneļdiskusijas. Galvenās bažas bija par bezdarba rekordaugsto līmeni un tā pieaugumu, kas vēl arvien nav apstājies, un par taupības pasākumu ietekmi uz bezdarba pieaugumu. Daudzi runātāji puda stingru atbalstu ILO Paktam, kas nodrošina pamatu ilgtspējīgai izejai no krīzes.

2010.gada 14.jūnija paneļa diskusijas „Pasaules Nodarbinātības Pakts (*The Global Jobs Pact*) un makroekonomiskā politika” laikā ITUC ģenerālsekretārs Gaijs Raiders norādīja, ka: "No vienas puses jāpieņem, ka valsts finansēm ir jābūt līdzsvarotām, jo budžeta deficīts un parāds nevar pieaugt bezgalīgi, bet, ja objektīvi paskatās, *tad taupības pasākumi situāciju padarīs vēl sliktāku.*³²”

Apvienoto Nāciju Organizāciju ģenerālsekretārs Ban Ki Mūns atzina Pakta nozīmi un uzsvēra, ka „ir pienācis laiks iet tālāk. Jo ekonomikas atveseļošanai nav jēgas, ja cilvēki par to uzzina no laikraksta. Strādājošajiem to ir jājūt savā ikdienas dzīvē un mājāsaimniecībās. Vienkārši

³¹ P.Krīgers, LBAS paziņojums par nodokļiem un nodevām, 2010.gada 4.marts. - <http://www.lbas.lv/news/18>

³² 99th International Labour Conference, Panel Discussion: The Global Jobs Pact and Macroeconomic Policy, 14.06.2010.- http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Broadcast_materials/Broadcast_materials/lang--en/WCMS_141704/index.htm

sakot, reālai atveseļošanai ir jāsākas ar reālo ekonomiku”. Tai pat laikā daudzi runātāji minēja līdzsvarotas ekonomikas un sociālās politikas īstenošanu reaģējot uz krīzi. Brazīlijas ārlietu ministrs Celso Amorims minēja Brazīlijas piemēru, kad taisnīgums bija pamats ekonomikas stiprināšanai, uzsverot, ka „attīstību raksturo - miers, sadarbība un godīga tirdzniecība”.

Amerikas Savienoto Valstu (turpmāk –ASV) Nodarbinātības sekretāre Hilda Solisa savā video ziņojumā prezentēja secinājumus no notikušās G20 darba un nodarbinātības ministru tikšanās pagājušā gada aprīlī Vašingtonā, atzīmējot, ka sanāksmes laikā tika uzsvērts ILO Pakts, kas ir nozīmīgs resurss valdībām risinot nodarbinātības un sociālo sistēmu jautājumus. „Ir īstenota rekomendācija, ka darba un nodarbinātības ministri nodarbinātības jautājumu ir izvirzījuši kā prioritāti ekonomikas politikās. Nevienš neapgalvo, ka strādnieki, problēmas darba tirgū vai nabadzīgie izraisīja krīzi. Tomēr krīze viņus skar visvairāk. *Ja mēs tagad pieņemtu makroekonomikas politikas, kas uzliktu izejas stratēģiju slogu tieši strādniekiem, nabadzīgākajām mājāsaimniecībām, tas nebūtu korekti. Tas atstātu sociāli un politiski negatīvas sekas.*” H.Solisa pieminēja 1930to gadu lielo depresiju, kad ASV bija augsts bezdarbs un tika izmantota stimulēšana, kas noveda pie nākamās recesijas. Tādēļ, ir nepieciešams veikt pareizu fiskālo konsolidāciju, pieņemot pareizos lēmumus attiecībā uz nodarbinātību un uz ekonomiku, lai izvairītos no nākamās recesijas.

Citi runātāji uzsvēra sociālo aizsardzību kā būtisku sastāvdaļu krīzē. Gilles Robiens, konferences priekšsēdētājs, izteicās, ka „sociālā aizsardzība ir gan sociālais stabilizators, gan ekonomikas stabilizators, vismaz valstīs, kur šāda aizsardzība pastāv”.

ETUC ģenerālsēkretārs Džons Monks pauda bažas par Eiropas arodbiedrību kustību pret taupības pasākumiem un atkārtoti uzsvēra nepieciešamību pievienot sociālā progresā protokolu Eiropas līgumiem, atsaucoties uz nesaderību ar ILO standartiem, kas pārkāpj tiesības streikot. Džons Monks paziņoja: "Gandrīz visas ES valdības samazina vai ierosina samazināt savu deficītu, galvenokārt samazinot valsts izdevumus, ko sekmē bailes no finanšu tirgus, bet arī spiediens no Starptautiskā Valūtas fonda un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organisation for Economic Cooperation and Development*). Tas ir negatīvi, jo tas rada risku iedzīt Eiropu vēl lielāka recesijā”.³³

ILO ģenerāldirektors Huans Somavia aicināja aktivizēt reālo ekonomiku un radīt jaunas darba vietas, kas ir atslēga izešanai no ekonomiskās krīzes. H.Somavia teica, ka „nav citu veidu,

³³ John Monk's speech in 99th Session of the International Labour Conference, 14.06.2010. - <http://www.etuc.org/a/7380>

kā vien šis, jo, neskatoties uz vairākām domstarpībām, mēs nevaram zaudēt šo virzību. Jo šobrīd pasaule saskaras ne tikai ar fiskālo deficītu, bet arī milzīgu darba vietu deficītu. Bezdarbs saglabājas augsts un ēnu ekonomika paplašinās. Visneaizsargātākās nozares un vidējā šķira daudzās valstīs ir ļoti nedrošas. Progress vienlīdzībā starp vīriešiem un sievietēm ir apdraudēts, ja darba iespējas sievietēm pasliktināsies. Un jaunieši saskaras ar grūtībām atrast darbu.”

H.Somavia aicināja veicināt „*ienesīgus ieguldījumus, ilgtspējīgus uzņēmumus, pienācīgu darbu, godīgas algas; stimulēt patēriņu un nodokļu ienākumus, kas ved pie izaugsmes*”³⁴.

Ruta Porniece

30.06.2010.

³⁴ H.Somavia. ILO Director-General calls for focus on reactivating real economy and creating jobs. 14.06.2010. - http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/lang--en/WCMS_141672/index.htm